

Participatiepilot Deltaprogramma Nationaal

Friese Veenweidegebied Rapportage +
Inspiratiegids

WB de Ruimte B.V.

13 november 2025

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3

1.1 Leeswijzer 3

2 Managementsamenvatting 4

2.1 Aanbevelingen 4

2.2 Inzichten 6

2.3 Resultaten 6

2.4 Verantwoording 6

3 Aanbevelingen 8

3.1 Aanbeveling 1: Begrip - Begin met basiskennis, verbonden met de regio 8

3.2 Aanbeveling 2: Verhalen - Spreek de taal van het gebied 9

3.3 Aanbeveling 3: Ontmoeting - Focus op ontmoetingsplaatsen en momenten 10

3.4 Aanbeveling 4: Verbinding – Steun mensen die de systeemwereld en de leefwereld met elkaar kunnen verbinden 12

3.5 Wat betekent dit voor de herijking? 13

4 Inzichten 14

4.1 Het belang van tijd 14

4.2 Het ervaren van mismatches 14

4.3 Diversiteit binnen de transitie 14

5 Resultaten 16

5.1 Lokale afwegingen 16

5.2 Systeemkeuzes 16

5.3 Lokale samenhang 17

5.4 Kaders vs. ondernemingsruimte 17

6 Aanpak en verantwoording 18

6.1 Aanleiding en doel 18

6.2 Beoogde Resultaten 18

6.3 Lokale context 18

6.4 Vraagstelling 19

6.5 Aanpak en strategie 19

6.6 Uitgangspunten 20

6.7 Verhouding tot andere participatiepilots binnen het deltaprogramma 21

6.8 Deelnemers 22

6.9 Interviews 22

6.10 Analyse 22

6.11 Terugkoppeling deelnemers 22

7 Colofon 23

1 Inleiding

Het Deltaprogramma staat aan de vooravond van de herijking in 2026. De laatste inzichten uit de Deltascenario's laten zien dat ingrijpende maatregelen in het nationale watersysteem noodzakelijk zijn en dat dit in de toekomst maatschappelijke gevolgen gaat hebben. Vanwege deze maatschappelijke gevolgen is het belangrijk om de samenleving actief te betrekken bij watervraagstukken die in de toekomst liggen.

Daarnaast heeft het Deltaprogramma de ambitie om beter zicht te krijgen op de samenhang tussen nationale keuzes en regionale gevolgen en met name waar dit leidt tot dilemma's en schuurpunten.

Vanuit deze noodzaak en ambitie heeft het Deltaprogramma een participatiepilot opgezet. Deze pilot is bedoeld om inspiratie en verrijking te bieden voor toekomstige participatie, met een focus op de samenhang tussen het nationale en regionale niveau. Hiermee wordt naast de technisch-inhoudelijke informatie ook het maatschappelijk perspectief betrokken.

Het Friese veenweidegebied is gekozen als locatie voor deze pilot. De uitdagingen in het Friese veenweidegebied staan niet op zichzelf. Ze zijn nauw verbonden met nationale systeemkeuzes rond waterverdeling en zoetwaterbeschikbaarheid, en de pilot biedt daarmee een kans om de samenhang tussen landelijke dilemma's, zoals waterverdeling en zoetwaterbeschikbaarheid, en regionale gevolgen concreet te verkennen. Dit vormt de inhoudelijke context van de pilot.

De pilot is vormgegeven aan de hand van drie onderzoeksvragen:

1. *Hoe verhouden nationale wateropgaven en oplossingsrichtingen zich tot lokale referentiekaders?*
2. *Wat zijn de inzichten die waardevol zijn om breder in te zetten, inclusief randvoorwaarden voor opschaling, capaciteit en organisatie?*
3. *Hoe kunnen de perspectieven van inwoners worden benut in relatie tot waterbeschikbaarheidsvraagstukken ten behoeve van nationale en regionale besluitvorming?*

De rapportage die voor u ligt geeft de resultaten weer van de pilot.

1.1 Leeswijzer

De rapportage is als volgt opgebouwd:

- Managementsamenvatting
- Aanbevelingen
- Inzichten
- Resultaten
- Verantwoording

2 Managementsamenvatting

2.1 Aanbevelingen

De uitgevoerde pilot leidt tot een viertal aanbevelingen. Deze aanbevelingen richten zich op participatie en communicatie. Een deel van de aanbevelingen liggen binnen de invloedssfeer van het Nationaal Deltaprogramma, bij een ander deel kan het Nationaal Deltaprogramma slechts een ondersteunende rol spelen.

De aanbevelingen zijn:

- **Begrip:** Begin met basiskennis, verbonden met de regio
- **Verhalen:** Spreek de taal van het gebied
- **Ontmoeting:** Focus op ontmoetingsplaatsen en momenten
- **Verbinding:** Steun mensen die de systeemwereld en de leefwereld met elkaar kunnen verbinden

Antwoorden op de drie onderzoeksvragen:

1. *Hoe verhouden nationale wateropgaven en oplossingsrichtingen zich tot lokale referentiekaders?*

De nationale wateropgaven vragen om een vertaalslag naar de verschillende regio's om lokaal begrepen te worden. Dit vraagt in elke regio om een andere 'vertaling.' Hierbij spelen alle vier de aanbevelingen een cruciale rol.

2. *Wat zijn de inzichten die waardevol zijn om breder in te zetten, inclusief randvoorwaarden voor opschaling, capaciteit en organisatie?*

Om over het Deltaprogramma in gesprek te gaan is een bepaalde mate van basiskennis vereist. Om meer mensen te kunnen betrekken is een gerichte aanpak met bijbehorende middelen noodzakelijk. Daarnaast is het belangrijk voor het draagvlak van het Deltaprogramma dat veel overwegingen en beslissingen van inwoners gebaseerd zijn op ervaringen uit het verleden. Dit betekent dat bij het beschouwen van de toekomst niet alleen naar het heden kan worden gekeken.

3. *Hoe kunnen de perspectieven van inwoners worden benut in relatie tot waterbeschikbaarheidsvraagstukken ten behoeve van nationale en regionale besluitvorming?*

De zoetwaterproblematiek is voor veel mensen nog nieuw en onbekend. Het vraagt gerichte keuzes en investeringen om betrokkenheid in het nu (kennisdeling & participatie) en in de toekomst (educatie) te realiseren. Dit geldt ook voor inwoners die dichtbij om de systeemwereld heen staan. Als deze barrière is geslecht zijn inwoners heel goed in staat om concrete oplossingen aan te dragen vanuit de lokale en regionale context.

Aanbeveling 1 Begrip: Begin met basiskennis, verbonden met de regio

Voor wie? Nationaal Deltaprogramma in samenwerking met deelprogramma's en lokale overheden.

Wat? Een maatschappelijk gesprek over de grote keuzes voor het watersysteem begint met basiskennis. Cruciale onderdelen hiervoor zijn onder meer:

1. Hoe het landelijke watersysteem in elkaar zit,
2. Hoe klimaatverandering dit systeem beïnvloedt,
3. Welke oplossingen nu en in de toekomst nodig zijn,
4. Wat dit lokaal betekent, voor het gebied en voor gemeenschappen.

Zonder deze basiskennis blijft de urgentie van toekomstige keuzes voor de samenleving onduidelijk. In de gesprekken geven deelnemers aan dat het belangrijk is om de basiskennis over te dragen op de volgende generatie. Betrek daarom ook de nieuwe generatie, bijvoorbeeld via lesmateriaal in het onderwijs of jongereninitiatieven. Vertaal het werk van het Deltaprogramma naar de werkelijkheid van onderwijsinstellingen.

Aanbeveling 2 Verhalen: Zoek naar besef en begrip voor lokale perspectieven

Voor wie? Deelprogramma's van het Deltaprogramma in samenwerking met lokale overheden. Ondersteuning vanuit Nationaal Deltaprogramma (bijv. agendasetting, financiering en duidelijk maken van voorkeuren).

Wat? Verhoog de ontvankelijkheid voor verandering door lokale ervaringen, perspectieven en identiteit op te nemen in toekomstig beleid. Voer een lokale analyse uit om inzicht te krijgen in:

- Relaties tussen water en lokale identiteit
- Hoe lokale geschiedenis percepties beïnvloedt
- Hoe mensen lokale kwesties en problemen definiëren
- Waar energie en weerstand zich bevinden

Deze kennis vormt de basis voor begrip en gezamenlijke richting. Door de lokale betekenis van vraagstukken te herkennen, kunnen taal en verhalen worden verrijkt, wat samenwerking en vertrouwen bevordert.

Aanbeveling 3: Ontmoeting, focus op ontmoetingsplaatsen en momenten

Voor wie? Deelprogramma's van het Deltaprogramma in samenwerking met lokale overheden. Ondersteuning vanuit Nationaal Deltaprogramma (bijv. agendasetting, financiering en duidelijk maken van voorkeuren).

Wat? Gebruik iconische locaties zoals de Afsluitdijk, een windmolen, scheepswerf of fabriek om het waterverhaal van het gebied te vertellen. Deze plekken verbinden verleden, heden en toekomst van waterbeheer en bieden kansen voor strategische communicatie en publieksbijeenkomsten.

Aanbeveling 4 Verbinding: Steun mensen die de systeemwereld en de leefwereld met elkaar verbinden

Voor wie? Nationaal Deltaprogramma in samenwerking met deelprogramma's en lokale overheden.

Wat? Voor het slagen van de verbinding met en binnen de regio is een sleutelrol weggelegd voor professionals met verbindende rollen. Bij het Nationaal Deltaprogramma kan dit worden ondersteund door prioriteit te geven binnen het organisatie en werkwijze fase van de herijking. Bij de staf Deltacommissaris kan dit verder worden bereikt door de capaciteit en middelen te vergroten om kennis, methoden en werkwijzen uit te breiden.

Op regionale en lokale niveau kunnen gebiedsambassadeurs helpen om verschillende werelden met elkaar te verbinden, beleidsdoelen te vertalen naar lokale realiteiten en het grotere geheel zichtbaar te maken. Door hen goed te positioneren en te faciliteren, wordt duurzame samenwerking tussen nationale, regionale en lokale niveaus versterkt.

2.2 Inzichten

De uitgevoerde pilot leidt tot een drietal inzichten die waardevol zijn om breder in te zetten, deze gaan over (1) het belang van tijd, (2) het ervaren van mismatches en (3) diversiteit binnen de transitie.

Inzicht 1: Het belang van tijd

Beslissingen en standpunten over waterbeheer worden beïnvloed door zowel verleden als heden (huidige tijdsgeest). Respondenten plaatsen hun toekomstbeelden binnen dit langere tijdsperspectief, wat soms botst met organisaties die vooral op de toekomst zijn gericht, zoals het Deltaprogramma. Dit kan leiden tot een verschil in vertrekpunt.

Inzicht 2: Het ervaren van mismatches

Respondenten ervaren verschillende mismatches in de samenwerking met overheden:

1. **Probleemperceptie:** agrariërs herkennen problemen als droogte, bodemdaling of muizenplagen, maar leggen niet altijd direct het verband met het (nationale) waterbeheer.
2. **Tijdschalen:** politieke cycli en beleidskaders sluiten niet goed aan op de lange termijn van agrarische bedrijven en investeringen. Dit geldt zowel vanuit een bedrijfsmatig als persoonlijk perspectief.
3. **Beleidslogica:** de manier waarop beleidsprocessen en overheidsinstrumenten werken kunnen deelnemers uitsluiten door strikte regels, classificaties of complexe procedures.

Inzicht 3: Diversiteit binnen transitie

Binnen elk gebied bevinden mensen zich in verschillende fasen van verandering, met uiteenlopende relaties tot zekerheid, identiteiten, emoties en kennisbehoeften. Daardoor zijn per fase en per gebied andere vormen van communicatie en participatie nodig.

2.3 Resultaten

In de afgenomen interviews gaven deelnemers een genuanceerd beeld van hoe water in hun optiek samenhangt met de geschiedenis en lokale ontwikkelingen. Hierbij wordt in elk gesprek *de beschikbaarheid van zoetwater als een vanzelfsprekendheid gezien*.

Wat betreft toekomstige systeemkeuzes in relatie tot zoetwaterbeschikbaarheid, *vonden de respondenten een mogelijk tekort aan zoetwater onvoorstelbaar. Deelnemers zagen sneller de risico's van overstromingen in de regio dan die van droogte. Velen stelden dat een tekort aan zoetwater ten koste van alles moest worden voorkomen.*

Tijdens de afgenomen interviews toonden de respondenten *begrip voor mogelijke lokale gevolgen*. Zodra zij de ruimte kregen om verder vooruit te denken, *wisten ze ook oplossingen te benoemen, zoals het aanpassen van ruimtelijke functies*.

2.4 Verantwoording

Aan de hand van een Social Design-aanpak is gezocht naar burgers die afstand hebben tot participatie en overheidsprocessen. Tijdens keukentafelgesprekken deelden negen inwoners van het Friese veenweidegebied hun perspectieven op de lokale relatie met water (beheer) en bespraken ze mogelijke gevolgen van toekomstige maatregelen.

Deze gesprekken werden geanalyseerd op resultaten en inzichten, en er werd een reeks aanbevelingen opgesteld om de perspectieven van de bewoners in verdere processen te betrekken.

2.5 Uitgangspunten

De participatiepilot hanteert de door de Stuurgroep Deltaprogramma vastgestelde uitgangspunten. Deze gelden als kaders voor de pilot. De uitgangspunten zijn als volgt:

1. **Afbakening:** dit participatiespoor is aanvullend op de participatie in de deelgebieden, de bestaande participatie in lopende trajecten en de afwegingen van de volksvertegenwoordigers.
2. De **opbrengst** biedt inspiratie en verrijking aan de besluitvorming. Besluitvorming vanuit de representatieve democratie blijft leidend.
3. **Insteek:** Dit participatiespoor is gericht op de dilemma's / schuurpunten rond de samenhang van nationale systeemkeuzes en regionale afwegingen. De ambitie is nadrukkelijk ook buiten de gebruikelijke community uit te nodigen en de gelegenheid te bieden ideeën aan de voorkant in te brengen.
4. De **keuze van een specifiek dilemma** voor de pilot is bij voorkeur gekoppeld aan een concreet deelgebied en thema dat ook eigenaarschap neemt. Hiervoor is het Friese veenweidegebied voorgesteld om te fungeren als pilotgebied.

3 Aanbevelingen

De uitgevoerde pilot leidt tot een viertal aanbevelingen. Deze aanbevelingen richten zich op participatie en communicatie. Een deel van de aanbevelingen liggen binnen de invloedssfeer van het Nationaal Deltaprogramma, bij een ander deel kan het Nationaal Deltaprogramma slechts een ondersteunende rol spelen.

De aanbevelingen zijn:

- **Begrip:** Begin met basiskennis, verbonden met de regio.
- **Verhalen:** Spreek de taal van het gebied
- **Ontmoeting:** Focus op ontmoetingsplaatsen en momenten
- **Verbinding:** Steun mensen die de systeemwereld en de leefwereld met elkaar kunnen verbinden

3.1 Aanbeveling 1: Begrip - Begin met basiskennis, verbonden met de regio

Voor wie: Nationaal Deltaprogramma in samenwerking met lokale overheden.

Wat: Basiskennis van het watersysteem is de eerste bouwsteen voor participatie. Zonder inzicht in hoe het nationale watersysteem in elkaar zit, kunnen inwoners zich niet voorstellen hoe nationale waterkeuzes hen kunnen beïnvloeden. Maar kennis van het nationale systeem is niet voldoende. Deze kennis moet worden gekoppeld aan lokale gevolgen om de inwoners te raken door toekomstige keuzes op het gebied van water.

“

Maakt het heel zichtbaar:
Hoe werkt dat? Geef voorlichting.

”

Stappen:

1. Nationale basiskennis op orde

Toegankelijke illustraties en communicatiemateriaal van de stroming en afvoer van de rivieren, plus volumes en niveaus van zoetwaterbekkens (IJsselmeer, ZW-Delta) nu en onder toekomstige omstandigheden. Duidelijk maken hoe dit systeem werkt op hoofdlijnen, de knoppen waar je aan kan draaien en de wederzijdse afhankelijkheid tussen de verschillende regio's in NL.

2. Update 'het waterverhaal van Nederland'

Van de 'strijd tegen het water' naar 'Ruimte voor de Rivier,' en nu naar het 'herinrichten van ons landschap.' Ons huidige landschap is binnenkort niet meer haalbaar - wat is het verhaal dat mensen aanspreekt? Wat betekent de transitie voor onze identiteit als land en voor de opgaven die voor ons liggen? Waar bevinden mensen zich in dit verhaal?

Lessen trekken uit Ruimte voor de Rivier (verandering in strategische communicatie, inclusief relatie tot risico's enz.) en informatiebronnen zoals overstroming.nl. Dergelijke voorbeelden kunnen inspiratie bieden voor nieuwe communicatie over zoet water.

3. Maak aansluiting met de regionale context

Veranker nationale waterkeuzes in de lokale context door middel van lokaal relevante praatplaten. Dit biedt inwoners toegankelijke manieren om zich te verhouden tot grotere kwesties en kan helpen om via informele kanalen bewustwording te verspreiden.

Voorbeeld: Een duidelijk verhaal over hoe de recente muizenplaag in Friesland verband houdt met de veranderende waterdynamiek als gevolg van klimaatverandering kan helpen om lokale verhalen te koppelen aan nationale systemen en keuzes.

4. Neem de nieuwe generatie mee.

Jongere generaties zijn degenen die het meest te maken hebben met toekomstige waterplannen. Ondanks dit feit hebben studenten die relevante praktijkgerichte opleidingen volgen, zoals zeevaart, landbouw en recreatie, weinig kennis van het Deltaprogramma en de plannen daarin. Dit kan worden verbeterd door educatieve partnerschappen op te zetten en te helpen bij de ontwikkeling van lesmateriaal. Zodat deze studenten gevoed worden met de meest recente inzichten gericht op hun opleiding.

3.2 Aanbeveling 2: Verhalen - Spreek de taal van het gebied

Voor wie? Deltaprogramma deelgebieden in samenwerking met lokale overheden. Ondersteuning vanuit Deltaprogramma Nationaal (bijv. door ontwikkeling van organisatie en werkwijze).

Wat? Mensen worstelen al met een lange lijst van allerlei zaken. Ze maken zich zorgen over de gevolgen van verdere veranderingen in hun omgeving. Wanneer je de taal van mensen spreekt, vergroot je hun ontvankelijkheid voor verandering. Dit begint met een lokale probleemanalyse dat lokale ervaringen en perspectieven meeneemt. Zoek inzichten in:

- Relaties tussen water en lokale identiteit
- Hoe lokale geschiedenis percepties beïnvloedt
- Hoe mensen lokale kwesties en problemen definiëren
- Waar energie en weerstand zich bevinden

Deze informatie helpt om de lokale waterbeleving en gebiedsidentiteit te verkennen en verborgen. Een lokale probleemanalyse van het Friese veenweideland zou bijvoorbeeld gericht zijn op het balans tussen landbouw en recreatie: 'Landbouw heeft dit landschap gevormd, landbouw zal een belangrijke rol blijven spelen bij het behoud van de kwaliteiten van dit landschap,' en 'zonder boeren, geen transitie' zijn zinnen die helpen begrijpen wat mensen belangrijk vinden. Toekomstige beslissingen die deze uitspraken erkennen, zullen meer steun krijgen dan beslissingen die uitsluitend gericht zijn op technische aspecten.

Deze informatie vormt de basis voor bewustwording en helpt bij het opstellen van een betekenisvol plan dat toekomstperspectief biedt.

Stappenplan voor een gebiedsgerichte participatieaanpak:

- Wat is er aan de hand: Probleemanalyse
- Scope en afbakening in samenwerking met lokale partners
- Participatie doelen bepalen
- Verhaal en taal op orde (spreek ik de taal van de ontvanger en snap ik de leefwereld ook?)
- Kennismaking/ontmoeting (o.a. via tussenpersoon)

“ Missen we het praktische van goh, wat voor effect heeft dat dan op mij. Dat je een beetje betrokken raakt als het ware. ”

3.3 Aanbeveling 3: Ontmoeting - Focus op ontmoetingsplaatsen en momenten

Voor wie: Deelprogramma's van het Deltaprogramma in samenwerking met lokale overheden. Ondersteuning vanuit Nationaal Deltaprogramma (bijv. agendasetting, financiering en duidelijk maken van voorkeuren).

Wat: Elk gebied heeft karakteristieke locaties met een belangrijke band met water. Het zijn plekken waar het verleden te zien is, maar ook waar het heden en de toekomst samenkomen. Ze bieden daarom een veelbelovende kans om verschillen in tijdsoriëntatie tussen lokale bewoners en het Deltaprogramma te overbruggen.

Monumentale plaatsen kunnen iets vertellen over de veranderingen in de samenleving en over onze veranderende relatie met technologie – en water. Deze voortdurende beweging is een goede les om mee te nemen bij het bespreken van transitie, omdat het laat zien dat het verleden niet eenvoudig was en niet zonder moeilijke keuzes.

Het Deltaprogramma zou lokale karakteristieke plekken moeten zoeken en omarmen die kunnen worden gebruikt om het verhaal van water door de tijd heen te vertellen. Deze locaties zouden ook geschikte ontmoetingsplaatsen kunnen zijn die werelden met elkaar kunnen verbinden. Dit kunnen ook voorbeelden zijn waar verleden, heden en toekomst zichtbaar zijn bijvoorbeeld op de Afsluitdijk.

Stappen:

1. Identificeer kansrijke locaties

Werk samen met deelprogramma's en lokale overheden om potentiële locaties te vinden. Gebruik de kennis van lokale bewoners om te bepalen welke plekken betekenisvol zijn en de meeste kans bieden voor ontmoeting en dialoog.

2. Stem af met locatiebeheerder

Ga in gesprek met beheerders van de geselecteerde locaties. Vergroot de kans op succesvolle samenwerking door vooraf te communiceren dat deze locaties voldoen aan de technische en ruimtelijk vereisten.

3. Ontwikkel ondersteunend communicatiemateriaal

Maak communicatiemateriaal dat historische, huidige en toekomstige waterverhalen met elkaar verbindt. Het Deltaprogramma kan hierbij ondersteuning bieden, vooral voor kleinere initiatieven die deze middelen niet zelf kunnen ontwikkelen.

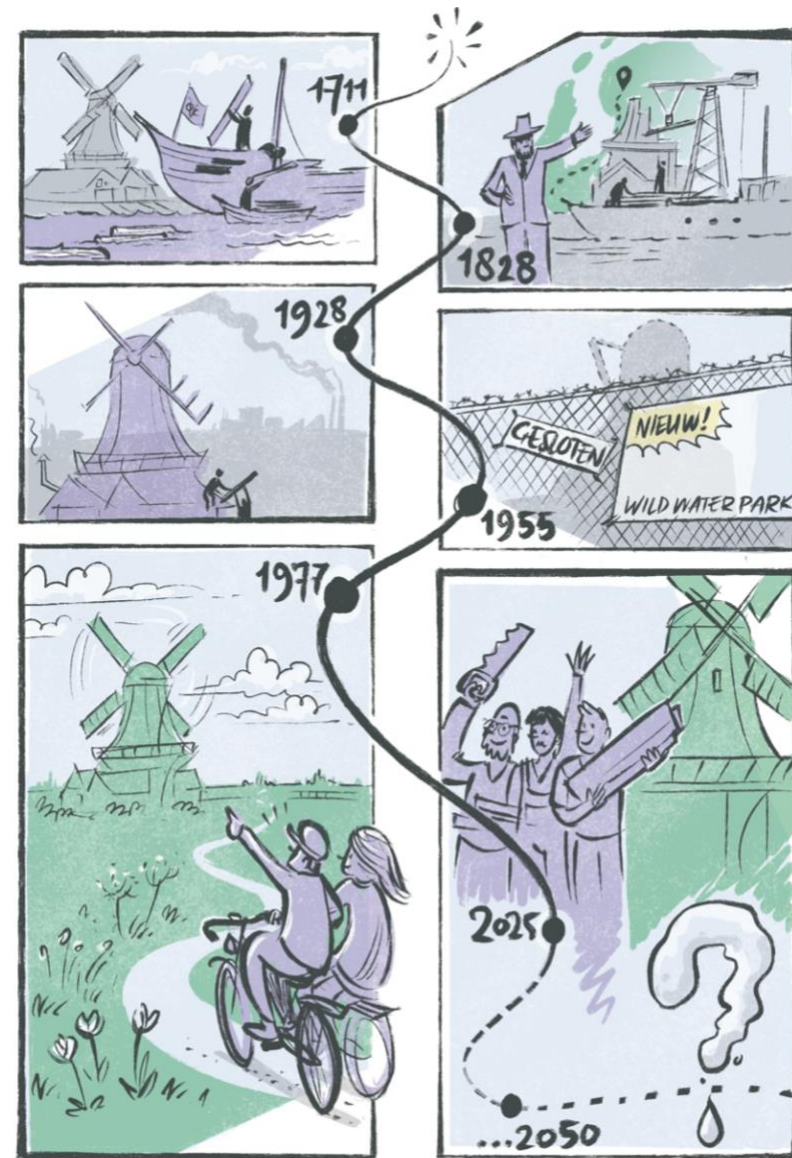
4. Organiseer lokale evenementen op betekenisvolle plekken

Geef bij de organisatie van bijeenkomsten prioriteit aan deze locaties. Gebruik een lijst met geschikte partners en leveranciers om de organisatie te vergemakkelijken en om op termijn duurzame relaties met lokale locaties op te bouwen.

wb de ruimte

Het verhaal van Houtzaagmolen de Rat, IJlst

- **1711:** Houtzaagmolen de Rat gebouwd in de Zaanstreek. In deze periode werden er overal in Nederland houtzaagmolens gebouwd, die een cruciale rol speelden in de Gouden Eeuw. Door hun ligging aan het water hadden ze toegang tot hout uit heel Noord-Europa en hielpen ze bij de bouw van de schepen die de wereld over voeren.
- **1828:** De burgemeester van IJlst kocht de houtzaagmolen met de bedoeling deze in Friesland te plaatsen.
- **1928:** Na 100 jaar hout zagen langs de Geeuw werden de kap en de bladen verwijderd en nam een elektromotor de taak van de windkracht over.
- **1955:** De eigenaar van de molen vroeg een sloopvergunning aan, met het plan om het pand om te bouwen tot een zwembad. Gelukkig kocht de gemeente de molen en redde hem van de sloop.
- **1977:** Na 20 jaar restauratie kon de molen weer op windkracht draaien.
- **2025:** Tegenwoordig wordt de Rat beheerd door een groep actief vrijwilligers die wekelijks hout zagen. Jaarlijks bezoeken duizenden toeristen de molen. "Het is een icoon geworden voor IJlst, wat de Waterpoort is voor Sneek of de Eiffeltoren is voor Parijs."

Hoe het perspectief op een plek kan veranderen in de tijd.

3.4 Aanbeveling 4: Verbinding – Steun mensen die de systeemwereld en de leefwereld met elkaar kunnen verbinden

Voor wie? Nationaal Deltaprogramma in samenwerking met deelprogramma's en lokale overheden.

Wat? Uiteindelijk gaat het bij de samenhang tussen nationale systeemkeuzes en lokale afwegingen om mensen. Een belangrijk stukje van de puzzel zijn die mensen die met één been in de leefwereld staan en met het andere in de systeemwereld. Deze mensen zijn vertalers, betekenisgevers en verbinders. Helaas worden ze vaak niet voldoende ondersteund en gewaardeerd. Ze hebben dan ook niet de ruimte om van grote betekenis te zijn.

Stappen:

1. Investeer in capaciteit en middelen bij de staf Deltacommissaris

Om verbinders op alle niveaus te ondersteunen, is voldoende capaciteit en budget bij de staf DC essentieel. Door aandacht en ruimte te creëren binnen de staf DC, kan kennis over maatschappelijke betrokkenheid op peil worden gehouden, en kunnen experimenten met innovatieve methoden en participatieve werkwijzen intern worden ontwikkeld. Ook is het belangrijk dat de verantwoordelijkheid voor participatie helder belegd is in een specifieke rol.

2. Bevorder verbinders als basis voor kosteneffectieve participatiestrategieën

In een tijd van bezuinigingen en capaciteitstekorten moet worden benadrukt dat beleidsprocessen zonder samenwerkende rollen vast kunnen lopen, wat simpelweg meer tijd en geld kost. Er is daarom behoefte aan duidelijke uitleg over de voordelen van samenwerking: investeren aan de voorkant kan een proces versnellen of juist helpen om blokkades te voorkomen.

3. Ondersteun en waardeer verbindende rollen

Hoewel er vaak aandacht wordt besteed aan samenwerking, worden de werkelijke rol en waarde ervan vaak over het hoofd gezien in gesprekken. Het is belangrijk om de specifieke vaardigheden en posities van mensen die in dergelijke functies werken te benadrukken, zodat deze breed begrepen kunnen worden.

4. Zoek naar nieuwe overeenkomsten voor verbindende rollen

Provincies, waterschappen en gemeenten nemen verschillende posities in en hebben verschillende perspectieven als het gaat om waterbeheer. Verschillende overheidsniveaus moeten manieren vinden om gezamenlijke verantwoordelijkheden te identificeren en de kosten van effectief werk te delen. Een nieuwe rol die zowel door een waterschap als een provincie wordt ondersteund, zou bijvoorbeeld kunnen helpen om lokale ervaringen met de overheid te vereenvoudigen en tegelijkertijd de samenwerking en coördinatie tussen overheden te verbeteren.

3.5 Wat betekent dit voor de herijking?

In de herijking ligt de focus niet alleen op de inhoud van de programma's, maar ook op de manier waarop de organisatie functioneert en samenwerkt. Om de verbinding tussen strategie, uitvoering en maatschappelijke betrokkenheid te versterken, is het nodig om de rol van de staf in relatie tot de werkwijze en leerprocessen rond participatie te versterken en te verankeren.

Stappen:

1. Versterk de dubbele rol van de staf Deltacommissaris

Hoewel de staf DC in de eerste plaats een faciliterende rol vervult, is het belangrijk om de proactieve rol van de staf DC verder te doordenken. Dit geldt niet alleen voor systeemkeuzes, maar ook voor samenhang en structuur: richting geven aan het geheel, de koers bewaken en kansen voor vernieuwing signaleren. Specifiek is er aandacht nodig om de effecten van de leefwereld te betrekken bij keuzes. Deze balans vraagt om duidelijke positionering, afstemming en mandaat.

2. Ontwikkel een vervolgstap in het vergroten van maatschappelijk betrokkenheid

De volgende fase in de herijking vraagt om nieuwe manieren om inzichten te genereren. Aanbevolen wordt een gecombineerde aanpak van Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) en Social Design om:

- Beter zicht te krijgen op maatschappelijke waarden en behoeften,
- Innovatieve perspectieven te ontwikkelen die de strategie voeden,
- Stakeholders actief te betrekken bij de beleidsontwikkeling.

Door beide methoden te combineren, kan worden voortgebouwd op de ervaringen en resultaten van de uitgevoerde pilots.

3. Bouwstenen voor de toekomst

De herijking levert concrete bouwstenen op voor de deelprogramma's. Op nationaal niveau kan de organisatie de rol opnemen om kennis over maatschappelijke betrokkenheid te bewaken, te verdiepen en te blijven leren en experimenteren met nieuwe vormen van samenwerking. Aanbevolen wordt om:

- De resultaten van de pilot Social Design actief te delen met de deelprogramma's,
- Verder te experimenteren met methoden die samenwerking stimuleren, zoals dialoogtafels met de staf, bestuurders en lokale actoren, of terugkerende wandeltochten met ambtenaren en bewoners.

Op deze manier kunnen de bouwstenen snel en praktische aansluiten bij de behoeftes van deelprogramma's.

4 Inzichten

De uitgevoerde pilot leidt tot een drietal inzichten die waardevol zijn om breder in te zetten, deze gaan over (1) het belang van tijd, (2) het ervaren van mismatches en (3) diversiteit binnen de transitie.

4.1 Het belang van tijd

Lokale overwegingen werden sterk beïnvloed door verhalen die hun oorsprong in het verleden hebben en tot op de dag van vandaag doorwerken. Beslissingen die enkele generaties geleden werden genomen, hebben een duidelijke invloed op waar mensen wonen, hun beroepskeuze en hun relatie met water.

Dit historisch aspect is ook van invloed op de relatie van bewoners tot huidige en toekomstige waterkwesties. Zo is de zorg dat toekomstige beslissingen een balans moeten zoeken tussen landbouw en recreatie gebaseerd op de historische ontwikkelingen van deze twee economische activiteiten.

De focus op verschillende tijdschalen in lokale perspectieven staat in contrast met de focus van het Deltaprogramma, dat zich richt op een toekomstperspectief.

4.2 Het ervaren van mismatches

Een belangrijk onderdeel van de samenhang tussen nationale ambities en lokale overwegingen is de aanwezigheid van *mismatches* tussen inwoners en overheid. Niet alleen de inhoud, maar vooral het proces en de relaties die participatie mogelijk – of juist onmogelijk – maken, spelen hierbij een sleutelrol.

Respondenten beschreven verschillende soorten mismatches die samenwerking bemoeilijken:

1. Verschillende probleempercepties: Een agrariër herkent bijvoorbeeld bodemdaling of een muizenplaag, maar ziet niet altijd het verband met het landelijk waterbeheer.
2. Tijdsschalen die niet op elkaar aansluiten: Politieke cycli en beleidsprocessen volgen een ander ritme dan dat van landbouwbedrijven

die vaak generaties overspannen en investeringen over tientallen jaren vereisen.

3. Beleidslogica: Overheidsinitiatieven werken soms met beperkende regelgeving, strenge eisen of complexe procedures, waardoor juist diegenen die geraakt worden, moeilijk kunnen deelnemen.

“

De [politieke] termijn waarop iets gebeurt is heel kort, terwijl nu weet je al wat je misschien over 30 jaar wil realiseren.

”

Volgens respondenten vormen deze mismatches een even grote belemmering voor samenwerking als een gebrek aan informatievoorziening. Ze onderstrepen dat effectieve participatie niet alleen vraagt om kennisdeling, maar ook om het beter op elkaar afstemmen van perspectieven, tempo en werkwijzen.

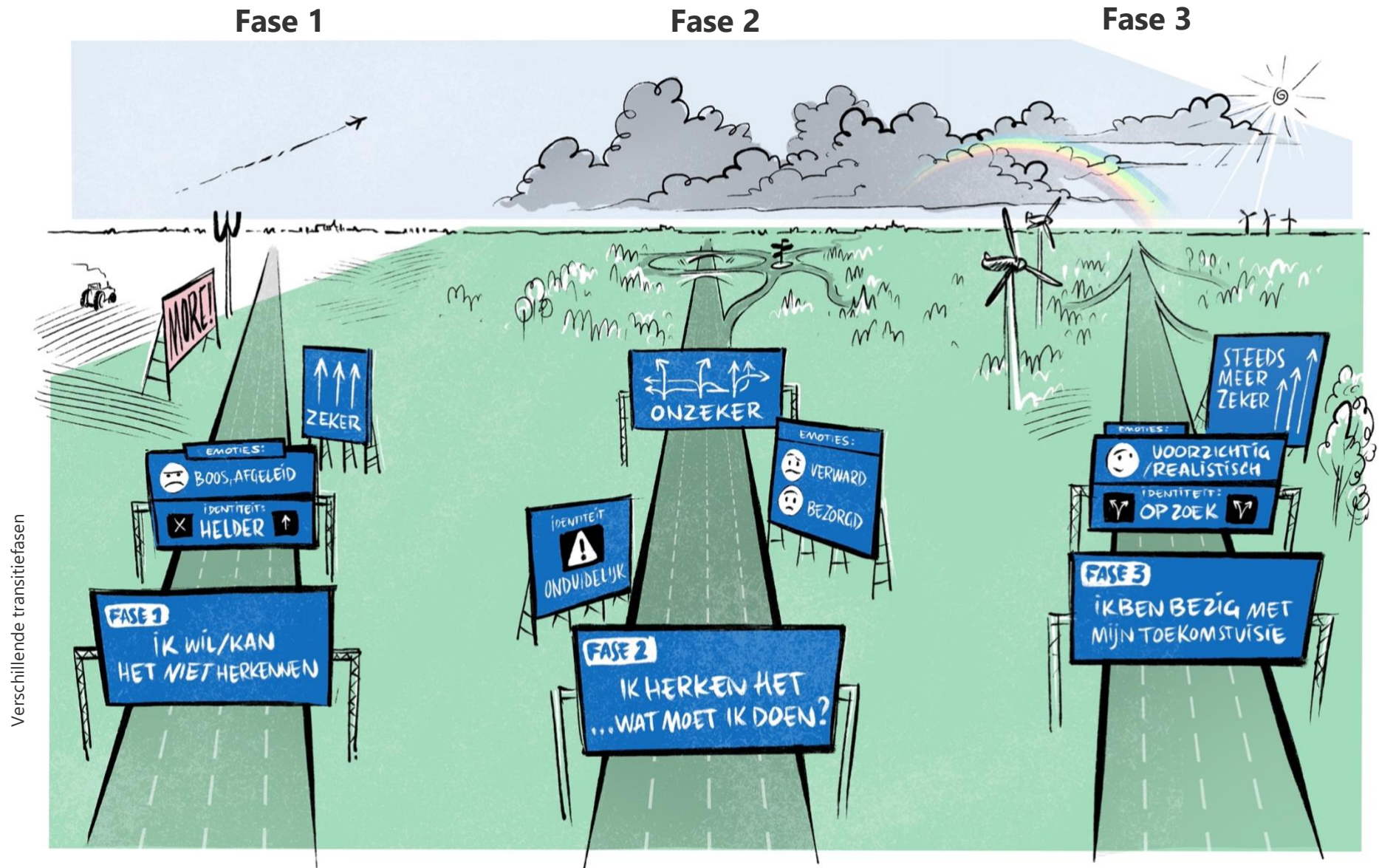
4.3 Diversiteit binnen de transitie

De meeste respondenten deelden persoonlijke ervaringen met veranderingen in hun omgeving. Deze verhalen beschreven momenten van frustratie, twijfel, uitdagingen en soms ook doorbraken.

In veel gevallen verwezen respondenten naar hun interacties met anderen die zich op verschillende punten in hun eigen veranderproces bevonden. Sommigen waren nog niet overtuigd van de noodzaak tot aanpassing, terwijl anderen juist worstelden met de uitvoering of het tempo van verandering.

Dit netwerk van uiteenlopende ervaringen en perspectieven laat zien dat transities nooit eenduidig zijn. Ook wanneer een gebied of thema als 'kansrijk' wordt bestempeld, blijkt de werkelijkheid complexer. Binnen één gebied kunnen mensen zich in verschillende fasen van verandering bevinden — elk met eigen emoties, identiteiten en behoeften aan zekerheid, kennis en techniek.

wb de ruimte

5 Resultaten

De deelnemers deelden tijdens de interviews persoonlijke verhalen om hun antwoorden te illustreren. Uit deze verhalen kwamen verschillende thema's naar voren die laten zien hoe mensen hun omgeving ervaren en hoe zij zich verhouden tot (zoet)water en tot de overheid. Deze thema's zijn samengebracht in drie thematische clusters.

5.1 Lokale afwegingen

In antwoord op de vraag "Wat is uw relatie tot water?" deelden de respondenten verhalen die de volgende elementen bevatten:

1. Achtergrond met betrekking tot water
 - De keuze om een dorp of boerderij aan het water te vestigen voor transport- en handelsdoeleinden.
2. Historische relatie tot waterstand
 - De seizoensgebonden veranderingen die voor verstoring zorgde, maar ook voor voedingsstoffen en dus voor landbouwactiviteiten
3. Ontwikkeling en veranderende relatie met water
 - Door de veergaande mechanisatie en modernisering is de relatie met water veranderd. Het besef van de grote maat van afhankelijkheid is afgenomen.
4. Zorgen over verlies
 - De achteruitgang van een gezonde leefomgeving als gevolg van toegenomen intensievere landbouw of toerisme.
5. Een balans onder druk
 - De noodzaak om een balans te vinden, bijvoorbeeld tussen mens en natuur, of tussen landbouw en toerisme.

In deze verhalen klinken gevoelens van trots, spijt en bezorgdheid door. Ze laten zien hoe water nauw verbonden is met de identiteit van plaatsen en mensen. Ze vormen de basis voor wat we *lokale afwegingen* kunnen noemen: diepgewortelde overwegingen die toekomstige keuzes over waterbeheer mede zullen beïnvloeden.

5.2 Systeemkeuzes

In antwoord op de vraag "Stel dat het waterpeil van het IJsselmeer daalt en Nederland een keuze moet maken over de verdeling van zoet water. Wat zouden de gevolgen zijn voor dit gebied?" de consistente conclusie was dat de beschikbaarheid van zoetwater een vanzelfsprekendheid is, met de suggestie dat de vraag onvoorstelbaar was.

“
Dat er altijd wel zoetwater is,
dat is eigenlijk wel vanzelfsprekend.
”

Respondenten gingen ervan uit dat een tekort koste wat kost voorkomen moest worden en dat er altijd een technische oplossing te vinden zou zijn. Sommigen wezen erop dat beslissingen over het waterpeil vooral politiek van aard zijn en dus kunnen veranderen. Anderen merkten op dat mensen in het dagelijks leven met andere, dringender kwesties bezig zijn.

Deze reacties wijzen op een gebrek aan basiskennis over drie fundamentele aspecten:

1. de werking/toekomstige uitdagingen voor het Nederlandse watersysteem,
2. de invloed van klimaatverandering op dit systeem,
3. de mogelijke gevolgen daarvan voor lokale gemeenschappen.

“

Volgens mij is het voor heel veel mensen heel ver weg.
Die hebben amper het idee hoe het ons gaat met water.

”

5.3 Lokale samenhang

Toen respondenten verder nadachten over de mogelijke gevolgen van een lager waterpeil, veranderde de toon van de gesprekken. Er ontstond meer bewustzijn van de lokale impact: een dalend waterpeil zou grote gevolgen hebben voor landbouw, natuur en leefomgeving. Bovendien konden veel respondenten zich lokale oplossingen voorstellen om water in de regio vast te houden, en hoe dit van invloed zou zijn op ruimtelijke functies.

5.4 Kaders vs. ondernemingsruimte

Tijdens de gesprekken kwam regelmatig de relatie tussen overheid en lokale gemeenschappen ter sprake. Respondenten benadrukten de behoefte aan duidelijke kaders vanuit "de overheid", gecombineerd met ruimte voor lokale initiatieven.

Deze balans tussen richting en vrijheid werd ervaren als een spanningsveld, maar ook als een noodzakelijke voorwaarde voor effectieve samenwerking. Een gezamenlijke visie, gekoppeld aan lokaal relevante afspraken, werd gezien als de basis voor toekomstgericht en gedragen handelen.

6 Aanpak en verantwoording

6.1 Aanleiding en doel

Het Nationaal Deltaprogramma heeft de ambitie om de maatschappelijke betrokkenheid bij haar werk te vergroten en meer partijen te betrekken, aanvullend op de al bestaande aanpakken bij de verschillende deelprogramma's. Deze ambitie staat geformuleerd in zowel het Deltaprogramma 2024 (één van de vijf adviezen van de deltacommissaris) als in de aanpak voor de herijking.

Om ervaring op te doen met de vraag 'Hoe kan participatie vanuit het Nationaal Deltaprogramma vorm krijgen?' is ervoor gekozen een pilot uit te voeren gericht op burgerparticipatie. De pilot is bedoeld als inspiratie voor toekomstige participatie, waarbij specifiek de verbinding tussen nationale keuzes en regionale afwegingen wordt onderzocht. Het is de bedoeling dat naast technische en inhoudelijke informatie ook het sociale perspectief wordt meegenomen in de besluitvorming.

De doelstellingen van de participatiepilot passen binnen de doelen van de bredere participatieaanpak bij de herijking van het Deltaprogramma:

1. Producten inhoudelijk verrijken;
2. Structuur geven aan het proces voor stakeholders
3. Legitimiteit en bewustwording vergroten
4. Een werkwijze ontwikkelen die mogelijkheden biedt om op te schalen voor aanpak in DP

De participatiepilot is voornamelijk gericht op doel 4: het ontwikkelen van een nieuwe werkwijze. De doelstellingen zijn verder uitgewerkt in overeenstemming met de kaders die door de Stuurgroep zijn vastgesteld. De participatiepilot daarom dienst als inspiratie voor toekomstige participatie waarbij de verbinding tussen nationaal en regionaal centraal staat. Hiermee wordt naast de technisch-inhoudelijke informatie ook het maatschappelijk perspectief betrokken bij de plan- en besluitvorming. Ook wordt mede-eigenaarschap gecreëerd.

De participatiepilot richt zich op de nationale keuzes rond verdeling van het steeds schaarsere zoetwater en de impact die dit in de regio's heeft, in verband met verschillende regionale perspectieven. Hiervoor wordt als casus de

veenweideproblematiek in de provincie Fryslân met een aanzienlijke zoetwatervraag gebruikt.

De zoetwateropgaven nemen richting de toekomst toe. Dit maakt dat keuzes nodig zijn die impact hebben. Dit raakt afwegingen over solidariteit en wederkerigheid.

6.2 Beoogde Resultaten

Als bouwstenen voor een nieuwe werkwijze levert de participatiepilot deze inspiratiegids op met daarin de resultaten van de pilot. De gids omvat inzichten en aanbevelingen, voornamelijk gericht op het spoor Organisatie en Werkwijze van de herijking. Deze wordt op 27 november 2025 aan de stuurgroep voorgelegd ter inspiratie en verrijking aan het besluitvormingsproces voor het advies in het Deltaprogramma 2027.

De resultaten richten zich op de mogelijkheden voor opschaling en bieden advies over inhoudelijke aanvulling, mede-eigenaarschap, en maatschappelijke uitbreiding. Deze resultaten zullen ook worden gedeeld met partners van het Friese Veenweideprogramma om de relevantie en waarde voor regionale processen te waarborgen.

6.3 Lokale context

Het Friese veenweidegebied staat onder druk door een combinatie van bodemdaling, CO₂-uitstoot, verzakkingen en afnemende biodiversiteit. Deze problematiek wordt voornamelijk veroorzaakt door een lage grondwaterstand, die leidt tot oxidatie van het veen.

Een belangrijke maatregel om deze problemen aan te pakken is het verhogen van het (grond)waterpeil. Dit levert ecologische en klimatologische voordelen op, zoals het behoud van veenbodems en het terugdringen van broeikasgassen. Tegelijkertijd leidt het tot spanningen in het gebied: het raakt direct de landbouw, die kampt met slechtere bewerkbaarheid van natte gronden en onzekerheid over het toekomstperspectief.

De zoektocht naar oplossingen is daarmee niet alleen technisch, maar ook sociaal en politiek ingewikkeld. Lokale identiteiten, economische afhankelijkheden van de landbouw, culturele verbondenheid met het landschap en zorgen over bestaanszekerheid maken het moeilijk om tot breed gedragen keuzes te komen. Er is sprake van uiteenlopende visies op de toekomst van het gebied, wat leidt tot polarisatie en een stagnerend besluitvormingsproces.

De uitdagingen in het Friese veenweidegebied staan echter niet op zichzelf. Ze zijn nauw verbonden met nationale systeemkeuzes rond waterverdeling en zoetwaterbeschikbaarheid. Zo is het IJsselmeergebied — waar het Friese veenweidegebied deel van uitmaakt — een essentiële schakel in de nationale zoetwatervoorziening, met belangrijke functies voor drinkwater, landbouw, natuur en scheepvaart. Het peilbeheer in Friesland heeft daardoor ook gevolgen voor andere regio's, en omgekeerd.

Deze casus die centraal staat in de pilot biedt daarmee een waardevolle kans om de samenhang tussen nationale keuzes en de lokale context te verkennen.

6.4 Vraagstelling

Om de beoogde resultaten te bereiken, werd een reeks onderzoeksvragen geformuleerd. De eerste vraag heeft tot doel inzicht te krijgen in de verhouding tussen lokale contexten en nationale vraagstukken; de tweede vraag trekt conclusies uit deze informatie en de derde vraag heeft tot doel de onderzoeksresultaten te vertalen naar de activiteiten van het Deltaprogramma:

1. *Hoe verhouden nationale wateropgaven en oplossingsrichtingen zich tot lokale referentiekaders? (Resultaten)*
2. *Wat zijn de inzichten die waardevol zijn om breder in te zetten, inclusief randvoorwaarden voor opschaling, capaciteit en organisatie? (Inzichten)*
3. *Hoe kunnen de perspectieven van inwoners worden benut in relatie tot waterbeschikbaarheidsvraagstukken ten behoeve van nationale en regionale besluitvorming? (Aanbevelingen)*

6.5 Aanpak en strategie

Nadat de opzet voor de pilot samen met de staf Deltacommissaris was ontwikkeld is gestart met de voorbereiding van de pilot. Aanvullend op de participatie in de deelgebieden, de formele participatie en de afwegingen van volksvertegenwoordigers richt deze participatie zich op het begrijpen van lokale perspectieven bij nationale keuzes.

Voor deze pilot is gekozen voor een *Social Design*-aanpak, omdat die helpt de *systeemwereld* (beleid en organisatie) te verbinden met de *leefwereld* (ervaringen en perspectieven van bewoners). Social Design onderscheidt zich op twee manieren van andere participatiestrategieën: het richt zich op gebruikersgerichte doelgroepen en het kiest bewust een andere onderzoekshouding ten opzichte van de systeem- en leefwereld.

De pilot werd voorbereid door middel van verkennende gesprekken, eerst met leden van de Staf Deltacommissaris en het Deltaprogramma IJsselmeergebied, en vervolgens met lokale ambtenaren van de provincie, het wetterskip en de gemeente Súdwest Fryslân. Via het Friese Programma Landelijk Gebied en het Friese Veenweideprogramma is de afgelopen jaren veel gebeurd op het gebied van participatie. Deze ervaringen vormden de context voor de pilot.

Na deze gesprekken werd een reeks van negen interviews gehouden met lokale actoren. De resultaten en inzichten van de interviews werden voorgelegd aan de Staf Deltacommissaris en verschillende lokale ambtenaren voor hun reacties en feedback.

6.6 Uitgangspunten

De participatiepilot hanteert de door de Stuurgroep Deltaprogramma vastgestelde uitgangspunten. Deze gelden als kaders voor de pilot. De uitgangspunten zijn als volgt:

1. **Afbakening:** dit participatiespoor is aanvullend op de participatie in de deelgebieden, de bestaande participatie in lopende trajecten en de afwegingen van de volksvertegenwoordigers.
2. De **opbrengst** biedt inspiratie en verrijking aan de besluitvorming. Besluitvorming vanuit de representatieve democratie blijft leidend.
3. **Insteek:** Dit participatiespoor is gericht op de dilemma's / schuurpunten rond de samenhang van nationale systeemkeuzes en regionale afwegingen. De ambitie is nadrukkelijk ook buiten de gebruikelijke community uit te nodigen en de gelegenheid te bieden ideeën aan de voorkant in te brengen.
4. De **keuze van een specifiek dilemma** voor de pilot is bij voorkeur gekoppeld aan een concreet deelgebied en thema dat ook eigenaarschap neemt. Hiervoor is met dank het aanbod van Friesland om te fungeren als pilotgebied aangenomen.

6.7 Verhouding tot andere participatiepilots binnen het deltaprogramma

Vanuit de ambitie van het Deltaprogramma om de maatschappelijke betrokkenheid bij haar werk te vergroten en daarmee de burger beter te betrekken zijn de afgelopen periode meerdere onderzoeken gestart. In veel participatieprocessen worden burgers uitgenodigd volgens de logica van de systeemwereld: wie meedoet, wanneer en onder welke voorwaarden, is vooraf bepaald door technische of bestuurlijke overwegingen.

Een van de andere participatiemethoden die bijdraagt aan de herijking van het Deltaprogramma, de Participatieve Waarde Evaluatie (PWE), omschrijft hun proces expliciet als volgt: “deelnemers nemen plaats op de stoel van een bestuurder... ze ervaren jouw dilemma.”

Social Design kiest bewust de omgekeerde benadering. De logica, taal en referentiekaders van de leefwereld vormen het uitgangspunt. Lokale afwegingen en betekenissen worden gezien als waardevolle input voor communicatie, participatie en besluitvorming. Zo kan deze aanpak bestaande methoden aanvullen en bijdragen aan een breder en mensgericht perspectief binnen het Deltaprogramma.

Twee manieren om de verbinding tussen leefwereld en systeemwereld te leggen, doormiddel van Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) en Social Design.

6.8 Deelnemers

In plaats van een belangenbenadering kiest Social Design voor een gebruikersgerichte insteek. De term 'gebruiker' verwijst naar mensen die een systeem of dienst ervaren, maar weinig weten over de interne werking ervan. Zij spreken vaak een andere taal dan actieve burgers of belangenbehartigers, die vaak goed thuis zijn in technische taal en bureaucratische processen. Door met gebruikers in gesprek te gaan, verplaatst Social Design het perspectief van de systeemwereld naar de leefwereld.

In deze pilot zijn gebruikers bewoners en werkenden in het Friese veenweidegebied. De respondenten zijn geselecteerd vanwege hun band met lokaal relevante plekken en activiteiten, zodat hun perspectieven direct verbonden zijn met de dagelijkse praktijk van het gebied.

De eerste zes geïnterviewden werden bereikt via een lokale ambtenaar met een breed netwerk in de regio. Deze eerste groep legde ook voor contacten voor een laatste ronde van interviews. Ze werden gekozen op basis van hun banden met lokale locaties en activiteiten, en werden geselecteerd met het oog op diverse relaties met het thema zoet water.

Hun rollen zijn als volgt:

1. Molenaar, historische houtzaagmolen
2. Beheerder, historische scheepswerf
3. Innovatieve agrariër en campinghouder
4. Biologische melkveehouder
5. Commercieel Zeiler
6. Directeur, gebiedscoöperatie
7. Melkveehouder en campinghouder
8. Vrijwillige vogelbeschermer en lokale waterpeilbeheerder
9. Actieve burger en journalist

De gekozen deelnemers hebben echter een veel breder perspectief dan waarvoor ze uiteindelijk benaderd zijn, waardoor uit de gesprekken een veelheid aan perspectieven en nuances naar voren kwam.

6.9 Interviews

De interviews werden gehouden op een locatie naar keuze van de respondenten, en duurden tussen 1 en 1,5 uur. De interviews begonnen met een korte uitleg over het onderzoeksonderwerp, in algemene lijnen geschetst.

Na de korte inleiding werd het interview gestart door de respondenten te vragen naar hun relatie met water. Er werd gekozen voor een brede openingsvraag, zodat de respondenten zelf hun referentiekader konden kiezen. Ongeveer halverwege het interview werd de respondenten gevraagd om hun kennis over het Deltaprogramma te delen en na te denken over de mogelijke lokale gevolgen van een verandering in het waterpeil in het IJsselmeer.

De rest van het interview werd besteed aan het uitwerken van deze gevolgen en het bespreken van gerelateerde onderwerpen.

6.10 Analyse

Elk interview werd opgenomen, getranscribeerd en op inhoud bekeken. Citaten uit de interviews werden gesorteerd en gegroepeerd op een Miro-bord om thema's te vinden en specifieke taal te identificeren.

Gedurende de interviewfase zijn de resultaten besproken met zowel de opdrachtgever als senior-adviseurs bij WB de Ruimte voor verdere analyse. Dit heeft geleid tot verdiepte inzichten en aangescherpte aanbevelingen.

6.11 Terugkoppeling deelnemers

Het eindrapport is gedeeld met de deelnemers. Deelnemers zijn gevraagd naar hun ervaring met de participatiepilot en eventuele aandachtspunten die ze nog mee willen geven. Hun reflecties of inzichten zijn doorgestuurd naar het Nationaal Deltaprogramma.

7 Colofon

November 2025

Dit rapport is opgesteld door Julien Thomas, Erik Deiman en Tom Radstaak van WB de Ruimte.

Opdrachtgever: Staf Deltacommissaris.

Bij inhoudelijke vragen t.a.v. de herijking kunt u contact opnemen met Ide Opdam, Staf Deltacommissaris via ide.opdam@stafdeltacommissaris.nl of 06-21422582.

Bij overige vragen kunt u contact opnemen met Tom Radstaak via tom.radstaak@wbderuimte.nl of 06-11093497.